

POROČILO O IZKOPU KULTURNIH SLOJEV V LEVAKOVI JAMI

MITJA GUŠTIN

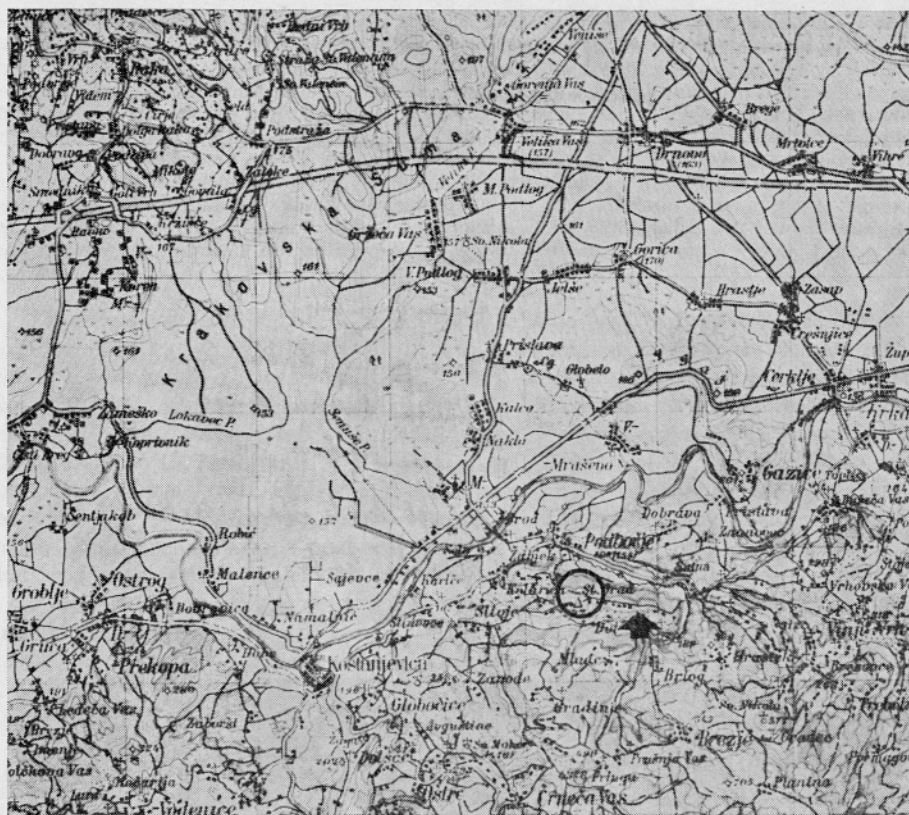
Posavski muzej, Brežice

Levakovo jamo, imenovano tudi Ajdovska jama v Dolu ali jama nad posestnikom Hribar Štefanom (*vulgo* Levak), najdemo na južnem pobočju strmega Bočja v ozki dolini potoka Sušica v Dolu pri Šutni.¹ Vhod v jamo se odpira pod navpično steno nad izviro na desni strani potoka, južno od vasi Šutna pri Podbočju (prej Sv. Križ pri Kostanjevici). Dolina Sušice je skrita za visokim strmim grebenom, na katerega najbolj izpostavljenem mestu so še danes dobro ohranjene srednjeveške razvaline Starega gradu in pod njimi starejši prazgodovinski naselbinski sloji.² S tega mesta, ki je že samo po sebi s strmimi pobočji, dodatno pa še s strugo Krke, imenitno zavarovano, se razprostira Krško polje z vsemi znanimi in v posameznih obdobjih pomembnimi arheološkimi postojankami: Drnovo, Libna, Rovišče, Raka, Velike Malence in Dobova.³ Izredna strateška lega naselbine na Starem gradu je skupaj z zgodovinskim dogajanjem v posameznih obdobjih nedvomno posredno vplivala tudi na tvorbo kulturnih slojev v Levakovi jami, ki je od Starega gradu oddaljena komaj dober kilometer (sl. 1).

Do leta 1937 je bila jama povsem neznana, vhod vanjo je bil zasut ali zadelan in šele avgusta 1937 leta jo je odprla voda, ki se je vsled hudega naliva nabrala v več kot 200 metrov dolgih rovih. Jamo (kat. št. JZS 517) sestavljata dve etaži: spodnji rov oziroma izvir, iz katerega se izliva tok vode v Sušico, in nekaj metrov višje, zgornji suhi rov v katerem so bili ohranjeni arheološki kulturni sloji. Ob izbruhu vode so bile pri potoku naplavljene številne človeške kosti ter fragmenti lončevine, kar je zbudilo pozornost domačinov ter lokalnih starinoslovcev. Na podlagi notic v *Jutru* si je jamo 5. septembra in pozneje še enkrat 30. oktobra istega leta ogledal profesor Srečko Brodar.

Jama je danes v vhodnem delu arheološko povsem raziskana in, ker želimo o njej podati zaključen pregled, se nam zdi smotrno objaviti v celoti tudi izčrpno poročilo S. Brodarja.⁴

Vhod v jamo je bil popolnoma zaprt do 1. avg. t. l. Vsled močnih nalivov je tedaj voda v jami toliko narasla, da je odrinila material, ki se je bil v ogromni množini nabral pred vhodom predvsem radi usada nad jamo ležečih plasti deloma pa tudi od preperevanja vhodnih jamskih sten. Takoj po odtoku vode so domačini sami pregledovali jamo, kolikor jim je bila dostopna. Na novo odprto jamo me je opozorila notica v »Jutru«, ki mi jo je poslal g. dr. Mušič, zdravnik iz Sevnice o/S, obenem s povabilom naj si ogledam jamo. Povabilu sem se odzval dne 5. sept. t. l. Spotoma sem si pri g. Aumanu v Krškem ogledal predmete, ki jih je g. Auman nabral raztresene po naplavljenem materialu v tej jami in jih tako obvaroval pred uničenjem po domačinih, in sicer: več človeških cevastih kosti, eno lobanjo brez spodnje čeljusti, nekaj kosov razbite lončevine in lobanjo jazbeca. Pri vходу v jamo sem takoj opazil dve ognjišči, ob levi in ob desni steni in razmeroma plitvo pod površjem. Verjetno pa je,

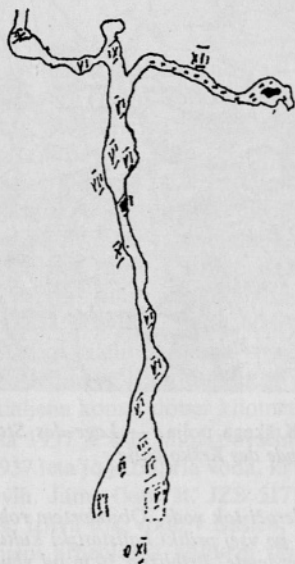
1 Lega Starega gradu in Levakove jame na obrobju Krškega polja. — Lage des Stari grad und der Höhle Levakova jama am Rande des Krško polje

da gre le za eno večje ognjišče, ki ga je po sredi prerezal deroči tok vode. Ob odprtem robu desnega ognjišča sem našel bakreno fibulo (morda uhan), ki pripada po vsej priliki hallstatski kulturi. Izročil sem jo g. Aumanu, ki nas je spremljal in imel že ostale predmete. Približno 10 m od vhoda je med kamenjem ležala zmečkana cevasta človeška kost. Mimogrede sem po površju v naplavljenem pesku nabral nekaj manjših sileksov, oglajenih od vode, od katerih je bil eden, kakor sem kasneje ugotovil, zanesljivo prirejen po človeški roki. O najdišču sem takoj poročal g. dr. Ložarju, kustosu Nar. muzeja v Ljubljani, ki pa je bil tedaj dalj časa odsoten.

Pri ogledu dne 30. okt. t. l. skupno z g. dr. A. Šerkom in Barom sem našel situacijo v jami v bistvu nespremenjeno. Le manjše ognjišče v vhodu pri levi steni je bilo med tem razgrebeno, dočim je desno ognjišče pokrito z ilovico in ga na prvi pogled ni opaziti. (Zakril pa je, kakor mi je sam povedal dne 2. t. m., g. Auman, da ga zaščiti pred uničenjem.) Verjetno je torej, da je še nepoškodovano. Sledovi oglja se poznajo po vsem vhodnem rovu in jih je mogoče slediti po razcepu tudi še v levem rovu do konca, dočim jih v desnem rovu, od koder je bil glavni dotok vode, ni opaziti. Na mnogih mestih je videti sledove plitvega kopanja, vendar škoda ni pomembna, ker je mnogo jam napravila deroča voda, material pa bolj ali manj premetala. V vhodnem rovu še nekaj metrov pred razcepom smo ugotovili v površnem ilovnatem grušču ležišče človeških kosti, večinoma drobne kosti, rebra, vretenca, ključnice itd., ki jih prejšnji obiskovalci niso opazili. Kost so bile na široko razmetane in deloma polomljene. Spremljalo jih je lesno oglje v manjši množini. V enem primeru je bila kost še trdno sprijeta s sigo, iz česar je sklepati, da leže tu na primarnem ležišču in da niso bile zakopane. Razen drobca lončevine drugih kulturnih ostankov ni bilo. Brezdvomno bi se pri natančnem raziskovanju na tem mestu našlo

Približna skica po spominu jama Dol pri Štutju
Kulturna jama.

Parizskoval 1-15/X. 37 Aug

- I Ognjišče
- II Ravnini fragmenti
- III Lobanija divje mačke (Rica)
- III Rinnovski brončeni denar
- IV " srebrni "
- V Del fibule ali nham (Hallstat)
- VI Človeške kosti
- VII Živalska lopatica
- VIII Živalske kosti
- IX Fragmenti člov. lobanji
- X Človeška lobanja
- XI Obdelana kost
- XII Gledovi oglja
- Polovica ognjišča

2 Skica iz rokopisnega dnevnika O. Aumana. — Skizze aus dem handschriftlichen Tagebuch von O. Auman

še več kosti in morda tudi kake kulturne ostanke. V desnem rovu je voda izkopala večjo jamo, v kateri je lepo viden profil diluvialnih plasti do globine pribl. 1 metra. Med dvema tenkima plastema trde sige leži plast izredno čiste jamske gline, usedajoče se v mirni vodi. Pod spodnjo sigo pa se menjavajo plasti čiste gline s progami mivke in izpranega drobnega peska. V vseh teh usedlinah ni nobenih faunističnih ostankov in nobenega kulturnega sledu. Podoba je precej očitna, da v diluvialni dobi jame niso posečali ne ljudje ne živali.

Pred jamo pada pobočje jako strmo navzdol. Zlasti na levi strani globoke struge, ki jo je zarezala odtekajoča voda, je popolnoma odprt več metrov visok profil, ki se razteza v širini do 20 metrov. Dno profila tvorijo večje skale, ki jih je možno zasledovati od vhoda v jamo po vsej širini profila. Na teh skalah je dobro vidna temnejša kulturna plast, mestoma do 25 cm debela. Pokriva jo ilovnat in humozen grušč 2 do 3 metre na debelo. Označena je kulturna plast po številnih drobcih lesnega oglja. Dasi sem predal le za par lopat materiala, sem zasledil v njem številne ostanke školjke slikarskega skrčka (*Unio pictorum*) in drobce kosti očitno manjših sesalcev (koze, ovce, jelena?). Vmes so ležali drobci

precej debele primitivne lončevine in dva komada obdelanega sileksa. Ker je precejšen del pobočja še popolnoma nedotaknjen, sem prepričan, da bi načrtno raziskovanje tu imelo še mnogo uspeha in bi se našli še številni sileksi kakor tudi drugi predmeti, ki bi točneje lahko označili dobo. Z ozirom na silekse je možno, da kulturna plast vsaj v svojem spodnjem delu sega še mnogo bolj nazaj kot ognjišča v jami, eventualno še v neolitsko dobo. Paleolitske plasti nisem usledil nikjer. Ker je voda odplavila pred jamo ogromne množine materiala, je verjetno, da bi se našlo pri preiskovanju materiala v nastali strugi in tudi nižje v potoku, kamor se je voda iztekala, še več kulturnih ostankov. Pri bežnem pregledu v potoku sem takoj zasledil en sileks. Tik pred vhodom v jamo je odkopan vhod v kake 4 metre globoko luknjo, ki je pri prvem obisku še ni bilo. Po pripovedovanju posestnika pod jamo pridejo ob nedeljah kopat domači fantje z Dola. Na vsak način bi bilo potrebno, da se po strokovnjaku predzgodovinarju preišče vse še nedotaknjeno levo pobočje pred jamo in vhodni del jame, kolikor ni pokvarjen od vode.

Žal se je kopanja že 1. okt. — še preden si je jamo prof. S. Brodar drugič ogledal — lotil amaterski raziskovalec okamenin in starin Oto Auman iz Krškega. Auman je kopal skoraj v vseh jamah na obrobju Krškega polja (tako tudi v Jermanovi jami na Pijavškem kot v Ajdovski jami pri Nemški vasi).⁵ O svojih izkopavanjih je zapustil nekaj beležk, ki jih danes hrani Posavski muzej v Brežicah. Izkopavanje v Levakovi jami je trajalo od 1. do 15. oktobra 1937; ohranila se je le skica in spisek najdb (sl. 2),⁶ medtem ko so najdbe izgubljene. Aumanovo raziskovanje je bilo le površinsko; sledovi njegovih izkopavanj so bili vidni še leta 1975, ko smo pričeli s sistematičnim izkopom kulturnih slojev. Med najdbami, ki jih omenja, izstopa predvsem rimski srebrnik, rimski bronast novc in del halštatskega uhana (?) ali fibule; ob tem pa številne človeške in živalske kosti.

Po letu 1937 je zanimanje za Levakovo jamo zamrlo. Omenjena je v delih Rajka Ložarja in Balduina Sarie v zvezi z razpravami o mlajši kameni dobi.⁷ Sistematično je zbral podatke

3 Pogled na vhod Levakove jame; nad njim je abri, kjer je bilo najdeno manjše ognjišče. — *Blick auf den Eingang der Grotte Levakova jama; darüber Abri, wo ein Feuerherd gefunden wurde.* (Photo M. Guštin)

4 Del vhoda v jamo, kjer je bila ohranjena debela plast rdeče ožgane ilovice (prazgodovinsko ognjišče). — *Teil des Höhleneingangs, wo eine dicke Schicht roter, angebrannter Lehmerde erhalten ist (vorgeschichtlicher Feuerherd).* (Photo M. Guštin)

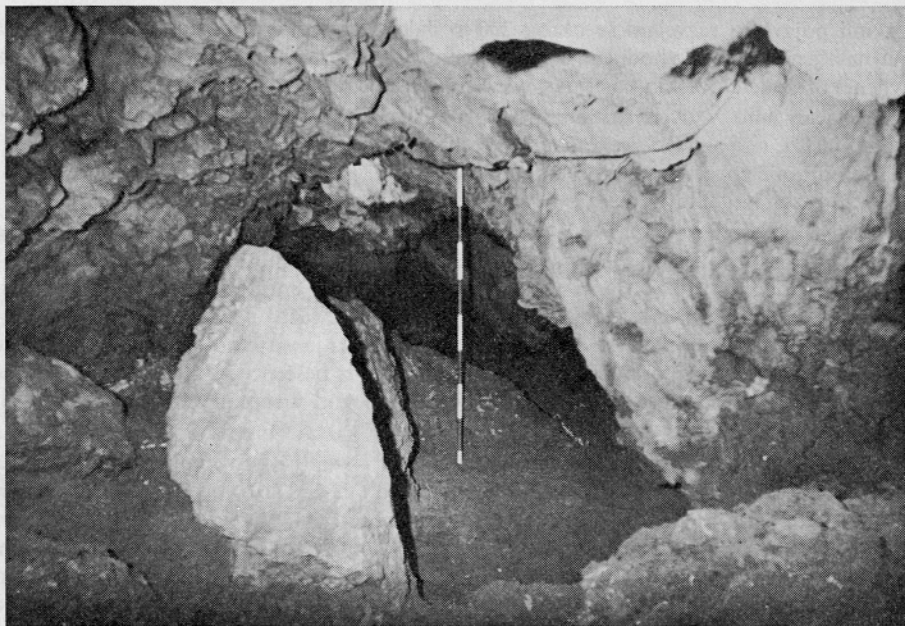
ter predstavil Levakovo jamo šele Franc Leben, ko je obravnaval arheološko podobo do lenjskih jam.⁸

Arheologi so postali na Levakovo jamo ponovno pozorni leta 1973, ko so kostanjeviški jamarji v njej našli umetno preoblikovano človeško lobanjo, srebrn rimski prstan in prazgodovinsko ter antične črepinje (sl. 10 in T. 3, 9—12). Najdbe je prevzel Marijan Slabe⁹ in na njegovo pobudo se je Ljubljanski regionalni zavod za spomeniško varstvo zavzel za to, da se kulturni sloji v jami dokončno izkopljejo. Tako je Posavski muzej s pomočjo sredstev Kulturne skupnosti Slovenije in Občinske kulturne skupnosti Krško izvedel v septembru in novembru 1975. leta sistematičen izkop vseh vhodnih kulturnih ostalin v jami.

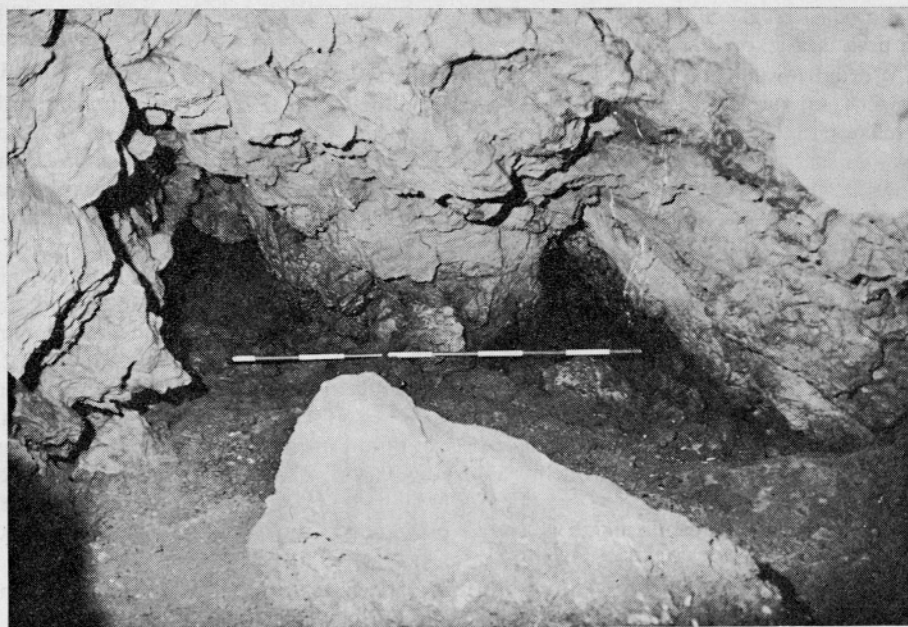
Izkopavanje

Okolica Levakove jame je bila pred izkopavanjem močno zaraščena; sam vhod v jamo pa zasut s kamnitim drobirjem. Vhodna odprtina je tri metre široka in domala meter visoka reža (sl. 3). Od vhoda se rov neenakomerno razširjuje na 5 metrov in 20 metrov daleč. Ta vhodni rov pregrajuje na sredini kapniška tvorba, nakar se tla dvignejo tako, da je notranji del višji in položnejši od sprednjega. Omenjeni jamski prostor smo razdelili na **sektor I** — sprednji del, ki je od 2 do 4 m visok in v katerem se sigasta z ilovico pokrita tla strmo dvigajo proti naravni kapniški pregradi. Za njo je **sektor II** — notranji in domala vodoravni del, ki se mestoma močno zoži pa tudi po izkopu ostane le slaba 2 metra visok.

Po dvajsetih metrih se vhodni prostor zaključí; od tod vodita dalje 0,7 do 0,9 m visoka rova v notranjost apneniškega Bočja (sl. 6). Rovi z občasnimi razširitvami in kraškimi

5 Pogled na izkopani sektor II. V ospredju podorna skala. — *Blick auf den ausgegrabenen Sektor II. Im Vordergrund ein Felssturz.* (Photo M. Guštin)

6 Pogled na zadnji del sektorja II, kjer se jama cepi v dva manjša rova. — *Blick auf den hinteren Teil des Sektors II, wo sich die Grotte in zwei kleinere Stollen aufgabelt.* (Photo M. Guštin)

jamskimi pojavi so razvezani še okrog 200 m daleč. Po kulturnih ostankih sodeč je bila jama naseljena samo v vhodnem, 20 m dolgem prostoru, čeprav smo našli (verjetno naplavljene) ostanke človeških kosti tudi v levem notranjem rovu.

Izkopavali smo v dveh razdobjih.¹⁰ Septembra smo raziskali prostor pred jamskim vhodom in t. i. sektor I do pregrade; novembra istega leta pa plasti v II. sektorju ter sondirali še notranje rove. Zaščitni poseg v Levakovi jami je razen materialnih ostalin dal tudi strokovne rezultate, ki doprinašajo k poznavanju davne preteklosti na tem območju.

V prvi fazi smo nasuto kamenje, zemljo in pesek na pobočju pred jamo prekopali ter odmetali na prostor nižje pod jamskim vhodom. V tem sloju smo našli antična novca (T. 4, 5, 7), bronasto fibulo (T. 4, 1) in nekaj prazgodovinske in antične keramike. Ob desnem delu vhoda smo trčili na 5—8 cm debelo ohranjeno plast rdeče pečene ilovice, ki je ležala neposredno na zasiganih tleh (sl. 4). V ostanku kurišča, ki je verjetno bilo na tem prostoru, smo našli izključno prazgodovinsko keramiko in brus iz peščenca (T. 2, 4). Samo na tem mestu je bila kulturna plast nedotaknjena, povsod drugod v sprednjem delu jame so bile kulturne plasti uničene in premešane.

V notranjosti sprednjega dela jame — sektorja I — smo našli predvsem antične ostaline: kos samostrelne fibule (T. 4, 4), bronasta novca (T. 4, 8, 10), bronast spiralni obsek (T. 4, 3) in keramiko. Med najdbami izstopa kos ročne žrmlje iz peščenca (T. 4, 18). Prazgodovinske najdbe niso tičale v posebnem sloju, ampak so bile pomešane z antičnimi (npr. T. 1, 5—6). Pod premešano plastjo z antičnim in prazgodovinskim gradivom, približno 0,70 m pod površjem, smo v predelu, kjer je siga ob jamskem vhodu ustvarila naravni jez, naleteli na večje kamne in grušč, med katerim smo našli odlomke rdeče posode (T. 1, 3), koščeni šili (T. 1, 2, 7) in bronasto ploščato sekirico (T. 1, 1). Grušč in predmeti so ležali v poglobljeni kotanji, ki jo je izdolbla voda in se tako nedotaknjeni ohranili do našega odkritja. Z očiščenjem in izkopom sprednjega dela jame oz. sektorja I se je zaključila prva faza izkopavanja.

V drugi novemberski fazi smo najprej napeljali električno razsvetljava iz Levakove domačije, saj zunanja svetloba ne prodre v notranji del jame. Iz I. sektorja smo odstranili še velike podorne skale in preverili sloje pod njimi. V sektorju II je bil jamski rov pred izkopom 1,50 m visok, kulturni sloji pa so segali največ 0,60 m globoko. Tod smo razločili tri sloje: zgornjega, ki je bil v glavnem prekopan in uničen od poplavne vode; vmesnega, kot sterilno peščeno naplavino; spodnji pa je bil ohranjen le na dveh do treh kvadratnih metrih.

V zgornjem sloju so bile antične ostaline in številne človeške kosti. Dele istih antičnih posod smo našli tako v I. kot v II. sektorju, podobno tudi ostanke človeških okostij, kar je bila posledica vodnega izbruha in Aumanovih izkopavanj. Nabrali smo dosti črepinj antičnih posod (T. 5—9), bronast rimski novc (T. 4, 9) ter zeleni ogrlični jagodi (T. 4, 2). Vmesni, poprečno 20 cm debel sloj, je sestavljala fina naplavinska mivka. V spodnjem nedotaknjenem sloju smo našli kose svetlo rdeče posode (T. 2, 1), kose posode z inkrustiranim ornamentom (sl. 8 in T. 1, 4), dele drugih posod in nekaj sileksov. Keramika tega najstarejšega sloja se je v ostalih delih jame pomešala že z antično keramiko. V razliko od antičnega je bil spodnji sloj na mestih, kjer je bil najbolje ohranjen, izredno kompakten, bogat po številu keramičnih najdb in izrazit po barvi, ki mu jo je dala prazgodovinska kultura.

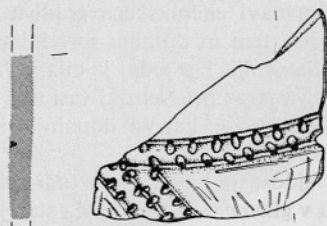
Tako na pobočju pred jamo, kot v I. in II. izkopanem sektorju v njej, smo našli izredno število človeških kosti. Poudariti je treba, da so bili ostanki okostij najdeni izključno v antični plasti in da jih v nedotaknjeni prazgodovinski plasti ni bilo. V obeh plasteh pa smo našli številne živalske kosti; na površini predvsem ostanke recentne perjadi.

Rezultati

V Levakovi jami ločimo med seboj le dva kulturna in časovna horizonta: prazgodovinskega in antičnega, ki sta bila med seboj stratigrafsko vidno ločena in kulturno ne predstavljata kontinuiranega življenja v jami, temveč le zapuščino občasne poselitve.

Prazgodovinsko obdobje je v jami izpričano z enotnim slojem, katerega značilno gradivo uvrščamo v zadnje obdobje eneolitika. Sem sodijo: odlomek posode okrašene z vbodi in brazdastim vrezom, izkopan že leta 1937 (sl. 7); del klekaste posode iz rdeče gline (T. 2, 1); kos keramike z vrezi in vbodi (T. 1, 5); klekasta posoda iz svetlo rdeče gline in s štirimi ušesci na ramenu (T. 2, 1); odlomki ročajne posode z belo inkrustiranim ornamentom (sl. 8 in T. 1, 4) ter druge črepinje (T. 2, 2—3; T. 3, 1—7). Keramične najdbe dopolnjujejo koščena šila (T. 1, 2, 6, 7) in kremenčevi sileksi (T. 2, 5—8).

7 Fragment keramike iz Levakove jame, ki ga hrani Narodni muzej v Ljubljani (inv. št. 13054.1/2). — *Ein keramisches Fragment aus der Höhle Levakova jama, das im Nationalmuseum zu Ljubljana aufbewahrt wird* (Inv. No. 13054.1/2)

Zanimivo je, da našim obnovljenim posodam (T. 1, 3 in T. 2, 1) med doslej znanim eneolitskim keramičnim gradivom v Sloveniji ne najdemo docela ustreznih paralel, kar še posebno velja za posodo s štirimi ušesci. Klekast oz. kolenčast prelom na najširšem obodu posode je značilen tudi za eneolitsko keramiko pri nas, saj tako oblikovanje zasledimo domala vsepovsod na slovenskih eneolitskih najdiščih (v Ajdovski jami pri Krškem, Brezju nad Zrečami, Drulovki pri Kranju in drugod).¹¹ Fragmentiran vrč, ki je ornamen-

8 Fragmenti vrčka z belo inkrustacijo (zadnja faza eneolitika). — *Krugfragmente mit weisser Inkrustration (Endphase des Aeneolithikums)*. (Photo M. Guštin)

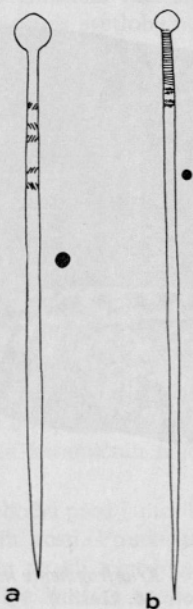

tiran z belo inkrustacijo (sl. 8 in T. 1, 4) pa verjetno tudi podobna črepinja z neohranjeno inkrustacijo, najdena leta 1937 (sl. 7) se kulturno uvrščata v t. i. lubniški tip eneolitne keramike na Slovenskem. Taka zvrst (oblike in tehnika ornamentiranja) keramike je pri nas najznačilnejša iz jame Kevderc na Lubniku pri Škofji Loki.¹² Brus iz peščenca (T. 2, 4) in koščeno ter kamnitno orodje je samo po sebi netipično, vendar dobro dopolnjuje celotno podobo eneolitnega sloja v Levakovi jami.

Za časovno opredelitev eneolitnega sloja je pomembna predvsem bronasta ploščata sekirica (T. 1, 1), najdena skupaj z rdečo posodo (T. 1, 3). Sekirica sodi po tipoloških značilnostih med najstarejše primerke iz začetka bronaste dobe in je eden redkih tovrstnih kovinskih predmetov tega časa pri nas. Tako sekirica kot inkrustirana posoda sta glavna elementa, ki omogočata opredelitev še drugega keramičnega, a tudi koščene in kamnitnega gradiva v končni eneolitik.

Pri obravnavi eneolitnega gradiva iz Levakove jame se seveda postavlja vprašanje razmerja med tem in drugimi sorodnimi najdišči neo- eneolitnega obdobja v Posavju in drugod v Sloveniji. Do sedaj je bila v Posavju deloma sistematično raziskana le Ajdovska ali Kartuševa jama pri Nemški vasi nad Krškimi;¹³ poznamo pa tudi gradivo iz Jermanove jame na Pijavškem,¹⁴ kar vse dopolnjujejo še kamnitne sekire in kladiva najdene v številnih najdiščih na prostem.¹⁵

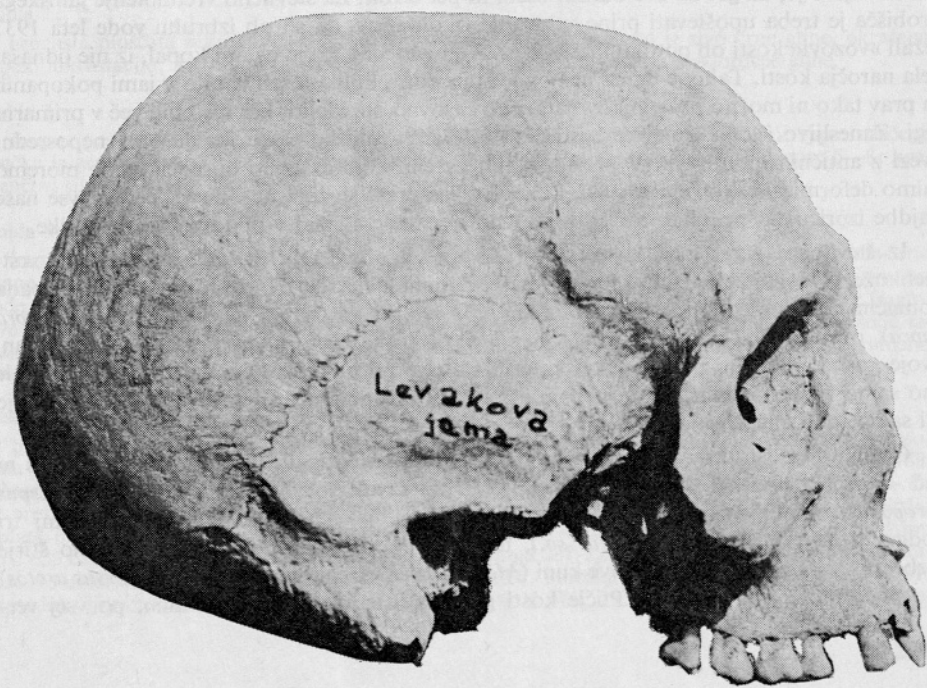
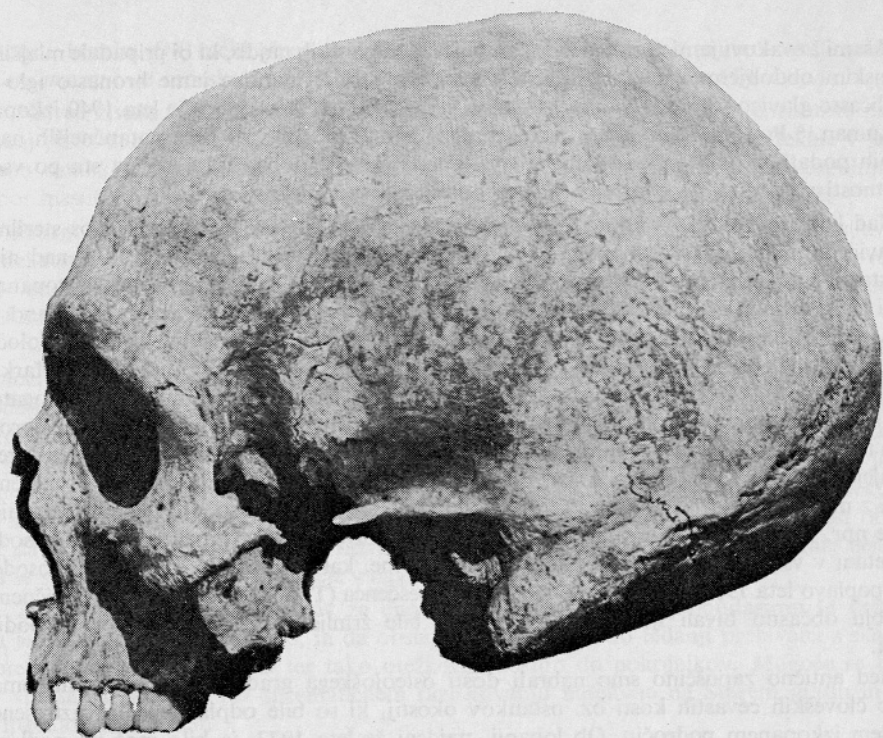
Tako Ajdovska kot deloma tudi Jermanova jama pripadata po svojem arheološkem inventarju v glavnem med najdišča starejšega eneolitika. Srednjega in mlajšega eneolitnega horizonta, kot ga imamo npr. v Kevdercu na Lubniku, doslej v Posavju ni bilo. Ker številne za starejši horizont značilne keramične oblike (zajemalke, vrči z visokim trakastim ročajem, sklede, značilno vrezano okraševanje, gumbaste aplikacije itd.) v gradivu Levakove jame povsem manjkajo, nasprotno pa imamo poleg nekaj doslej neznanih oblik posod še inkrustirano keramiko — ki jo lahko vzporejamo s podobno keramiko iz Kevderca — lahko rečemo, da je z izkopavanjem v Levakovi jami zdaj tudi v spodnjem Posavju izpričan najmlajši eneolitski horizont.

9 Bronasti igli z Libne (a) in iz Jermanove jame na Pijavškem (b). 1/2. — *Zwei Bronzenadeln, (a) von der Libna, (b) aus der Höhle Jermanova jama 1/2*

Na desni strani:

10 Preoblikovana lobanja iz Levakove jame (1973). — *Der deformierte Schädel aus der Höhle Levakova jama* (1973). (Photo M. Guštin)

V sami Levakovi jami nimamo izpričanih prazgodovinskih najdb, ki bi pripadale mlajšim kovinskim obdobjem. Pač pa Posavski muzej hrani iz Jermanove jame bronasto iglo s čebuličasto glavico, okrašeno z vrezi v obliki ribje kosti (sl. 9b), katero je leta 1940 izkopal O. Auman.¹⁶ Podobno iglo hrani muzej tudi iz Libne (sl. 9a), žal brez natančnejših najdiščnih podatkov. Tipološko sodita igli v konec bronaste dobe, kulturno pa sta po vsej verjetnosti v tesni zvezi z žarnogrobiščno poselitvijo spodnjega Posavja.¹⁷

Nad kulturno plastjo s konca bakrene dobe se v Levakovi jami pojavi nanos sterilne naplavinke mivke, ki se je nakopičila v mlajših prazgodovinskih obdobjih. Sloj nad njo predstavlja antično poselitev, ki je v jami s številnimi drobnimi najdbami bogato zastopana. Dosti rimskih novcev smo našli v zemlji pred jamo (novca Avgusta in Severa Aleksandra — T. 4, 5, 7) pa tudi v jami sami (prav tako denar Severa Aleksandra in še dva nedoločljiva — T. 4, 8—10). V majhnem breznu pri vходу v jamo smo odkrili še novce Marka Avrelija (T. 4, 6).¹⁸ Obdobje od 1. do 4. stoletja, dokumentirano z antičnimi novci, je bogato dopolnjeno s keramičnim gradivom (T. 5—9), srebrnim prstanom z gemo (T. 3, 9), bronasto fibulo (T. 4, 1) in steklenima jagodama (T. 4, 2). Med keramičnim inventarjem prevladujejo odlomki posod iz grobe sive gline, mešane s kremenčevim peskom in so ornamentirani z metličastim ornamentom (T. 6). Žlahtnejših proizvodov antičnih obrtnih delavnic kot je npr. terra sigillata ali steklo nismo našli. Zanimivo je, da so imeli kosi istih posod, razmetani v vsem vhodnem delu jame, sveže prelome, kar kaže na to, da so bile posode pred poplavo leta 1937 cele. Kos ročne žrmlje iz peščenca (T. 4, 18) priča, da so v antičnem obdobju občasno bivali ljudje v jami, saj so bile žrmlje nepogrešljiv pribor gospodinjstva.

Med antično zapuščino smo nabrali dosti osteološkega gradiva. Izstopa razmeroma veliko človeških cevastih kosti oz. ostankov okostij, ki so bile odplavljene in raztresene po vsem izkopanem področju. Ob lobanji, najdeni že leta 1973, je bilo moč na podlagi izkopanega gradiva in z antropološko analizo zbrati podatke za najmanj 7 osebkov.¹⁹ Presenetljivo je, da gre za dve odrasli osebi in pet otrok. Za številčno vrednotenje jamskega grobišča je treba upoštevati pripovedovanja okolišanih, da so ob izbruhu vode leta 1937 ležali »vozovi« kosti ob potoku in, da je O. Auman tedaj, ko je v jami kopal, iz nje odnašal cela naročja kosti. Tako je danes nemogoče presoditi, koliko oseb je bilo v jami pokopanih in prav tako ni možno pokojnikov natančno časovno opredeliti, ker niso bili več v primarni legi. Zanesljivo je, da človeške kosti niso bile iz eneolitске plasti in, da so v neposredni zvezi z antičnim gradivom. V prizadevanjih za čim ožjo časovno opredelitev ne moremo mimo deformirane lobanje (sl. 10), ki sodi v čas preseljevanja narodov,²⁰ čeprav vse naše najdbe izpričujejo nekoliko starejšo časovno uvrstitev — vsaj v obdobje pozne antike.

Iz številnega živalskega kostnega gradiva je ugotovljeno 17 vrst sesalcev, dve vrsti mehkužcev in najmanj ena vrsta ptičev.²¹ Zanimivo je, da 51 odstotkov kosti pripada domačim živalim kot so govedo (*Bos taurus*), svinja (*Sus scrofa domestica*), koza (*Capra capra*), ovca (*Ovis aries*), pes (*Canis familiaris*), mačka (*Felis domestica*). Gre za najmanj dvojce goved; najmanj pet svinj, od katerih sta dve zelo mladi; kozi zatrdno pripišemo le eno samo kost, medtem, ko za najmanj pet živali ni moč reči ali so ovce ali koze; pes je bil samo eden, mačk najmanj pet.

Ostalih 49 odstotkov kosti pripada 11 vrstam lovnih živali, od katerih ene pri nas ni več — alpski svizec (*Marmota marmota*). Druge živali so: Najmanj šest zajcev (*Lepus europaeus*), verjetno dve srni (*Capreolus capreolus*), jelen (*Cervus elaphus*), najmanj tri podgane (*Rattus rattus*), miš (*Mus sp.*), najmanj tri lisice (*Vulpes vulpas*), verjetno štirje jazbeci (*Meles meles*), najmanj dve kuni (*Martes martes*), najmanj en medved (*Ursus arctos*) in veverica (*Sciurus vulgaris*). Ptičje kosti pripadajo najmanj štirim živalim, po vsej ver-

jetnosti kuram. Od mehkužcev je ostalo 15 školjčnih lupin: ena pripada vrsti srčanka (*Cardium sp.*), je morska in užitna, druge pa sladkovodnim skržkom (*Unio sp.*).

Največ živalskih kosti je iz plasti antične poselitve, le majhen del iz eneolitske plasti, nekaj pa iz današnjega časa, in to kosti lovnih živali in ptičev, ki so se zatekale v jamo. Tako ostanki domačih, kot tudi nekaterih lovnih živali (srna, jelen) dobro dopolnjujejo izbor mesne prehrane antičnega človeka, ki jo poznamo tudi že z drugih najdišč.

Prazgodovinskega gradiva iz Levakove jame ni težko ovrednotiti. Dobro se uvršča z nekaterim inventarjem najdišč s konca kamene dobe v spodnjem Posavju in Sloveniji. Po vseh svojih značilnostih nam najdbe pričajo, da so bile last ljudi, ki so se v eneolitskem kulturnem obdobju v jamo zatekli ali v njej samo občasno bivali.

Težje je vrednotiti najdbe iz antičnega obdobja. Ker je antični sloj uničen, je težko določiti razmerje med arheološkim gradivom in človeškimi okostnimi ostanki. Vprašanje sočasnosti ostane kljub sistematičnemu izkopu povsem odprto. Kažeta se dve možnosti: Morda so se spričo nevarnosti, ki je grozila naselbini na Starem gradu, prebivalci zatekali v jamo ter skrivali v sprednjem delu, preminule pa pokopavali bolj v notranjosti jame. To domnevo bi opravičevali številni kostni ostanki, najdeni v višje ležečem II. sektorju in kos žrmlje v I. sektorju, ki nedvomno nakazuje bivalni prostor. Druga možnost bi bila ta, da so pokopavali v jami šele v razviti in pozni antiki. To domnevo bi podpiralo dejstvo, da se skeletni grobovi pojavijo šele v navedenem obdobju.

Zaradi pomanjkanja dokazov za eno ali drugo možnost naj poudarimo še dejstvo, da je bil vhod v jamo zatrpan, in da obstaja verjetnost, da so tedanji prebivalci s skalami hote zagradili vhod v jamo ter tako otežkočili dostop do pokojnikov. Mogoče se bodo ta vprašanja razrešila pri sistematičnem raziskovanju naselbine na Starem gradu in njej pripadajočih grobiščih.

Opis gradiva

Tabla 1:

1: bronasta ploščata sekirica; 2, 6, 7: koščena šila; 4: fragm. posoda iz sivo črne gline, okrašena z belo inkrustacijo; 5: fragm. posode iz črne gline; 3: fragm. posoda iz svetlordeče gline.

Tabla 2:

1: fragm. posoda iz svetlo rdeče gline s štirimi ušesci (rekonstrukcija); 2: fragm. rjavo rdečega lončka iz grobe gline; 3: fragm. temno rjave sklede iz grobe gline; 4: brus iz peščenca; 5—8: kremenčevi sileksi.

Tabla 3:

1: fragm. ustja temno sive posode; 2: fragm. ustja rdeče žgane posode; 3: fragm. ustja rdeče-črno žgane posode; 4: fragm. temno rjave sklede; 5: fragm. svetlo rjave sklede; 6: fragm. sivo rjave posode, okrašene s plitvim metličastim ornamentom; 7: fragm. koleščka iz grobe rjave gline; 8: fragm. sive posode izdelane na lončarskem kolesu; 9: srebrn prstan z gemo; 10: fragm. rdeče posode izdelane na lončarskem kolesu; 11: fragm. rjave sklede iz grobe gline; 12: noga trinožne rumeno rdeče sklede.

Tabla 4:

1: bronasta fibula; 2: zeleni stekleni jagodi; 3: fragm. bronastega obeska (?); 4: bronasta peresovina fibule; 5: bronast novc: Augustus (M. Salvius Otho). Nominal as. Kovnica Rim. RIC 189. Ohranjenost IV-V. Položaj pečata 5. Na reveru kontramarka ..IM. Čas kovanja 3/2 pr. n. š.; 6: bronast novc: Marcus Aurelius. Nominal S. Kovnica Rim. RIC 635 c. Ohranjenost IV. Položaj pečata 6. Čas kovanja 168-9; 7: bronast novc: Severus Alexander. Nominal S. Kovnica Rim. RIC 635 c. Ohranjenost IV. Položaj pečata 6. Čas kovanja 231-5; 8: bronast novc: Severus Alexander. Nominal S. Kovnica Rim. RIC 558. Ohranjenost IV. Položaj pečata 1. Čas kovanja 222—231; 9: nedoločljiv bronast novc: Nominal S. Ohranjenost V. RIC ? Čas kovanja 2.—3. stol.; 10: ne-

določljivi bronast novček: Nominal Ant. Ohranjenost V. RIC? Čas kovanja 2. pol. 3. stol.; 11: fragm. železna podkovicica; 12: predrta bronasta pločevina; 13—17: nedoločljivi železni kosi; 18: fragm. ročnega žrmlja iz peščenca.

Tabla 5:

Antična keramika, izdelana iz fine prečiščene gline na lončarskem kolesu; 1, 2: fragm. sivi posodi gubanki; 3: fragm. rdeče posode z ornamentiranim ustjem; 4: fragm. ustja rdečega vrča; 5, 6, 8, 10, 11, 13: fragm. ustja rdečih posod; 7, 12: fragm. ustji svetlo rumenih posod; 9: fragm. svetlo rumenega lončka; 14—16: fragm. ustja sivih posod iz gline močno mešane s kremenčevim peskom.

Tabla 6:

1—12: fragm. temno sivih grobih antičnih posod, gline je primešano veliko peska, površina je ornamentirana z rahlim metličastim ornamentom.

Tabla 7:

1—11, 13: fragm. ustja antičnih temno sivih grobih posod, izdelanih iz gline močno pomešane s kremenčevim peskom; 14: fragm. ustja rdeče posode; 12, 15: fragm. trupa rdečih posod.

Tabla 8:

1, 6: fragm. rdečih krožnikov; 2, 4: fragm. sivih krožnikov; 5: fragm. trupa sive posode iz grobe gline, okrašen z metličastim ornamentom; 7—14: fragm. finih rdečih posod; 15: fragm. noge rumene trinožne sklede; 16—18: fragm. nog sivih posod.

Tabla 9:

1, 6—8, 10—14: fragm. sivih grobih posod; 2: fragm. ročaja in ustja rdeče posode; 3: fragm. ročaja finega sivega vrča; 4: fragm. dna fine rumene posode; 5, 11, 14: fragm. dna rdečih posod.

¹ *Arheološka najdišča Slovenije* (Ljubljana 1975) 256, s citirano starejšo literaturo.

² L. c. poročila o halštatskem gradišču z dvojnimi nasipom in s sledovi hiš. Najdbe izvirajo tudi iz latenskega in antičnega obdobja; predvsem z grobišča pod hribom.

³ Cfr. cit. literaturo v *Arheološka najdišča Slovenije* 246 ss; za Dobovo tudi: F. STARŠ, *Dobova*, Posavski muzej Brežice 2 (1975).

⁴ Poročilo hrani arhiv Jamske zveze Slovenije pod katastrsko številko jame 517.

⁵ S. BRODAR in J. KOROŠEC, *Razprave 1. raz. SAZU* 3 (1953) 7 ss in 45 ss. P. KOROŠEC, *Poročilo o raziskovanju neolita in eneolita v Sloveniji* 4 (1975) 170 ss. P. KOROŠEC, M. URŠIČ, *Poročilo o raziskovanju neolita in eneolita v Sloveniji* 2 (1965) 55 ss.

⁶ Skica s spiskom sta iz rokopisnega dnevnika O. Aumana, ki ga hrani Posavski muzej v Brežicah.

⁷ R. LOŽAR, *Zbornik za umetnostno zgodovino* 17 (1941) 133; IDEM, *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo* 22 (1941) 18. B. SARIJA, *Carinthia I* 132 (1942) 92.

⁸ F. LEBEN, *Naše jame* 11 (1969) 280 ss in T. 4: 4.

⁹ O teh slučajno odkritih najdbah razpravlja M. Slabe v tem 27. letniku *Arheološkega vestnika*. Po njem sem povzel tudi preje omenjeno keramično gradivo in prstan; antropološko študijo lobanje pa posebej obravnava T. Tomazo

— Ravnik. Obema se za objavo iskreno zahvaljujem.

¹⁰ Pri izkopavanjih so bili v veliko pomoč člani Jamskega kluba iz Kostanjevice na Krki; vsem, kakor tudi njihovemu takratnemu predsedniku M. Boltesu se na tem mestu iskreno zahvaljujem za sodelovanje.

¹¹ P. KOROŠEC, *Poročilo* 4 (1975) T. 4: 4; T. 7: 1, 4, 6; T. 8: 1; T. 11: 1, 2. S. PAHIČ, *Arheološki vestnik* 24 (1973) T. 5: B. J. KOROŠEC, *Drulovka* (1960) T. 10: 1, 2; T. 11: 1. F. LEBEN, *Symposium über die Entstehung und Chronologie der Badener-Kultur* (Bratislava 1973) 187 ss.

¹² F. LEBEN, *Arheološki vestnik* 24 (1973) 151 ss; IDEM, *Loški razgledi* 20 (1973) 19 ss; IDEM, *Naše jame* 17 (1975) 89. P. KOROŠEC, *Arheološki vestnik* 24 (1973) 171 ss, sl. na str. 174 in T. 1-2.

¹³ Cfr. op. 5.

¹⁴ Gradivo iz Jermanove jame samo po sebi predstavlja zaokroženo celoto. Potrebno bo ponovno najti in sondirati mesto, kjer je kopal že O. AUMAN in o izkopavanju zapustil rokopisno poročilo, ki ga hrani Posavski muzej.

¹⁵ Kamnitnih in koščeni sekir je bilo v spodnjem Posavju najdenih veliko. V večini primerov gre za slučajne osamljene najdbe, le s Starega gradu pri Podbočju poznamo dve sekiri, ki sta bili najdeni skupaj z drugim arheološkim gradivom.

¹⁶ Igla je bila založena in zato ni bila objavljena z ostalim gradivom iz Jermanove jame.

Da pripada temu jamskemu najdišču je razvidno tudi iz rokopišnega dnevnika O. AUMANA.

¹⁷ Tu mislimo predvsem na Dobovo, saj začetek materialnih ostalin sovпада s starostjo igle.

¹⁸ Novce je določil Peter Kos.

¹⁹ Analizo človeških kosti je opravila antropolog Tatjana Ravnik-Tomazo.

²⁰ M. SLABE na str. 283 v tem letniku *Arheološkega vestnika*.

²¹ Sesalce je določil Janez Dirjec, mehkužce pa Vasja Mikuž.

BERICHT ÜBER DIE AUSGRABUNG DER KULTURSCHICHTEN IN DER HÖHLE LEVAKOVA JAMA

Zusammenfassung

Die Höhle Levakova jama liegt im Ort Dol beim Dorf Šutna nicht weit von Podbočje (Unterkrain). Der Eingang in die Höhle öffnet sich in der senkrechten Felsenwand oberhalb des Baches Sušica, der in die Krka mündet. Auf dem steilen Bergkamm, der die Höhle von der Ebene des Krško polje aus verdeckt, stehen die Ruinen der frühmittelalterlichen Festung *Stari grad*. Die vorzügliche strategische Lage von *Stari grad*, das durch die steilen Abhänge und den Fluss Krka geschützt ist, war der Grund dafür, dass *Levakova jama* schon in der vorgeschichtlichen Zeit, und später in der Antike, besonders in Kriegs- und Unruhezzeiten, von Menschen besiedelt wurde.

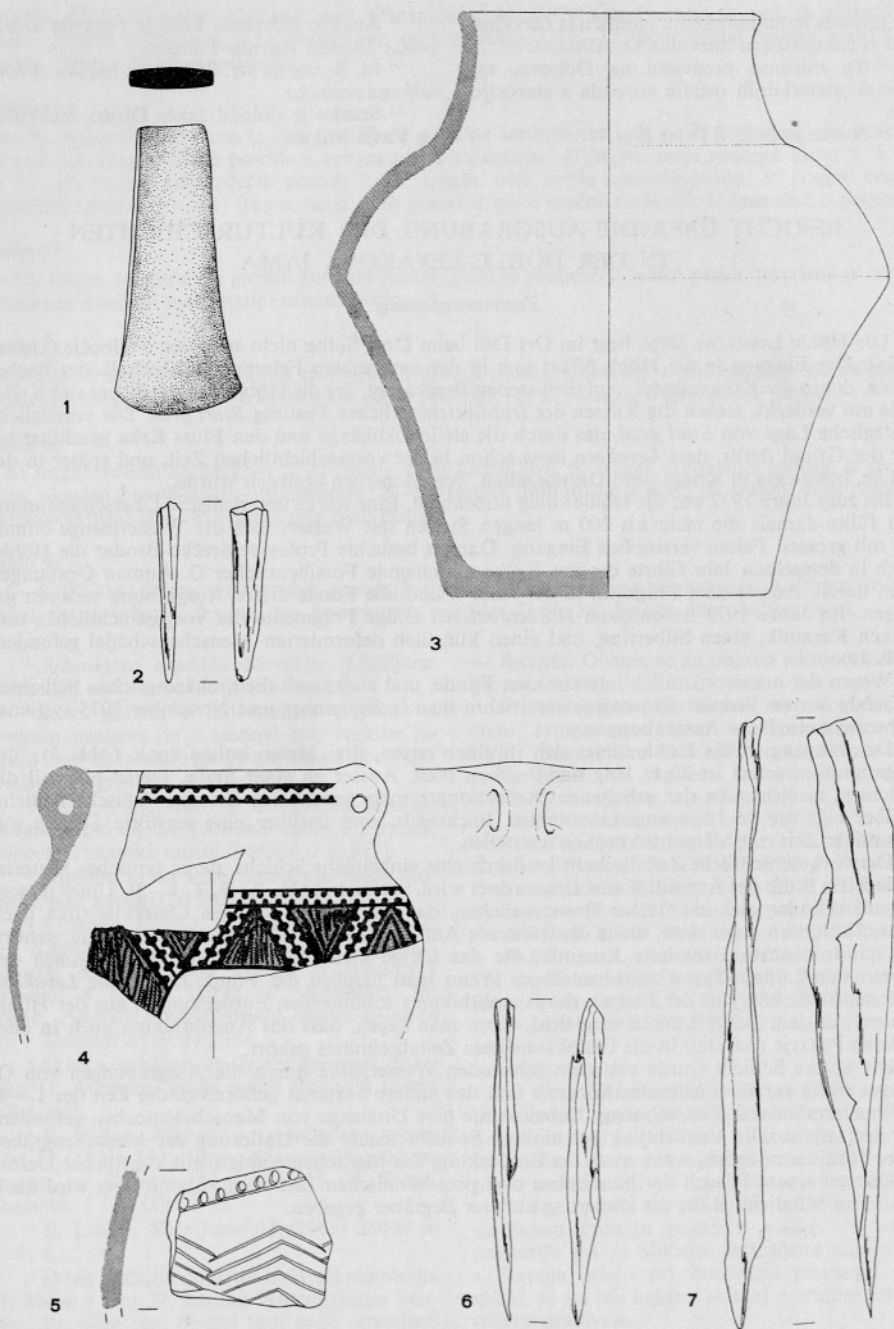
Bis zum Jahre 1937 war die Höhle völlig unbekannt. Eine starke unterirdische Überschwemmung aber füllte damals die mehr als 200 m langen Stollen mit Wasser, und die Wassermenge öffnete den mit grossen Felsen verstopften Eingang. Damals besuchte Professor Srečko Brodar die Höhle. Noch in demselben Jahr führte der aus Krško stammende Fossiliensucher O. Auman Grabungen darin durch. Ausser dem Fragment in der *Abb. 7* sind alle Funde dieser Ausgrabung verloren gegangen. Im Jahre 1973 haben dann Höhlenforscher einige Fragmente der vorgeschichtlichen und antiken Keramik, einen Silberring, und einen künstlich deformierten Menschenschädel gefunden. (*Abb. 10*).

Wegen der ausserordentlich interessanten Funde, und auch, weil die archäologischen Schichten in Gefahr waren, zerstört zu werden, unternahm man in September und November 1975 systematische archäologische Ausgrabungen.

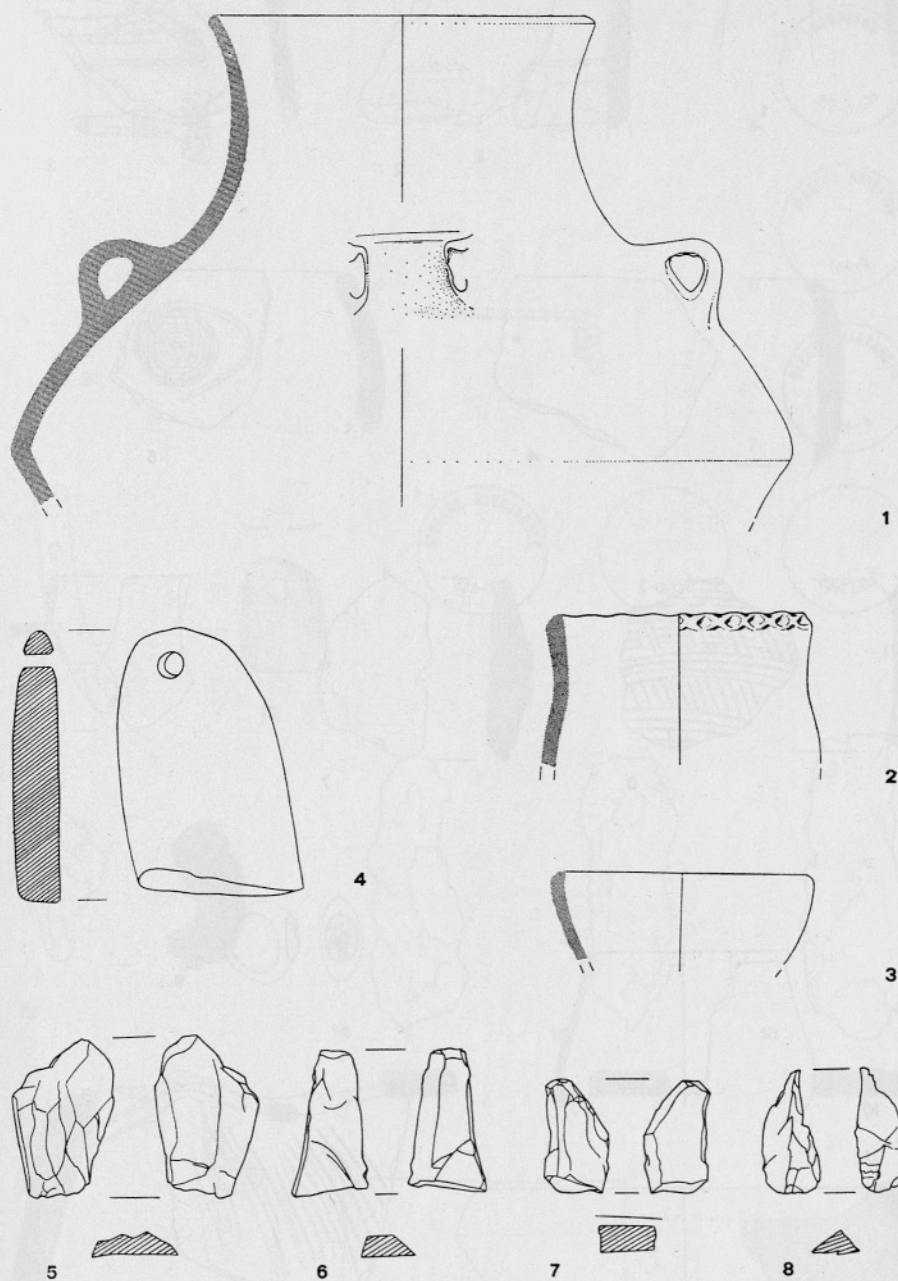
Der Eingang in die Höhle öffnet sich in einen engen, drei Meter hohen Spalt (*Abb. 3*); der Eingangsraum selbst ist 20 m lang und 3—5 m breit. Ausser an einer Stelle, waren über all die Schichten, zerstört. An der erhaltenen Stelle konnte man ganz unten die äneolithische Schicht, darüber eine sterile Lage angeschwemmten Bachsands, und darüber eine zerstörte Schicht aus spätantiker Zeit mit Menschenknochen feststellen.

Der vorgeschichtliche Zeitabschnitt ist durch eine einheitliche Schicht, deren typisches Material in die letzte Stufe des Äneolithikums eingeordnet wird, vertreten (*Abb. 7—8, T. 1—3*). Unter diesem Bestand befinden sich ein flaches Bronzebeilchen, das seinen typologischen Charakteristika nach unter die ältesten Exemplare, die in die frühesten Anfänge der Bronzezeit einzuordnen sind, gehört, und mit Inkrustation verzierte Keramik, die das übrige keramische Material dem Rahmen des sogenannten Lubnik-Typus zuordnen lässt. Wenn man nämlich die Funde der Höhle *Levakova jama* mit ähnlichen, aus der Endzeit des Äneolithikums stammenden Entdeckungen aus der Höhle *Kevderc* auf dem Berge Lubnik vergleicht, kann man sagen, dass das Äneolithikum auch in dem niederen Posavje (Savetal) in die Endphase dieses Zeitabschnittes gehört.

Die antike Schicht wurde von dem reissenden Wasser, und durch die Ausgrabungen von O. Auman völlig zerstört. Münzen, Keramik und das andere Material gehören in die Zeit des 1.—4. Jahrhunderts unserer Zeitrechnung. Dabei wurde eine Unmenge von Menschenknochen gefunden, aber nie *in situ*. Die Vernichtung der antiken Schicht macht die Datierung der Menschengräber in der Höhle unmöglich, wenn auch die Entdeckung des Menschenschädels mit künstlicher Deformation von einem Brauch der hunnischen und post-hunnischen Zeit zeugt. Damit aber wird auch schon eine Möglichkeit für die Datierung anderer Begräber gegeben.

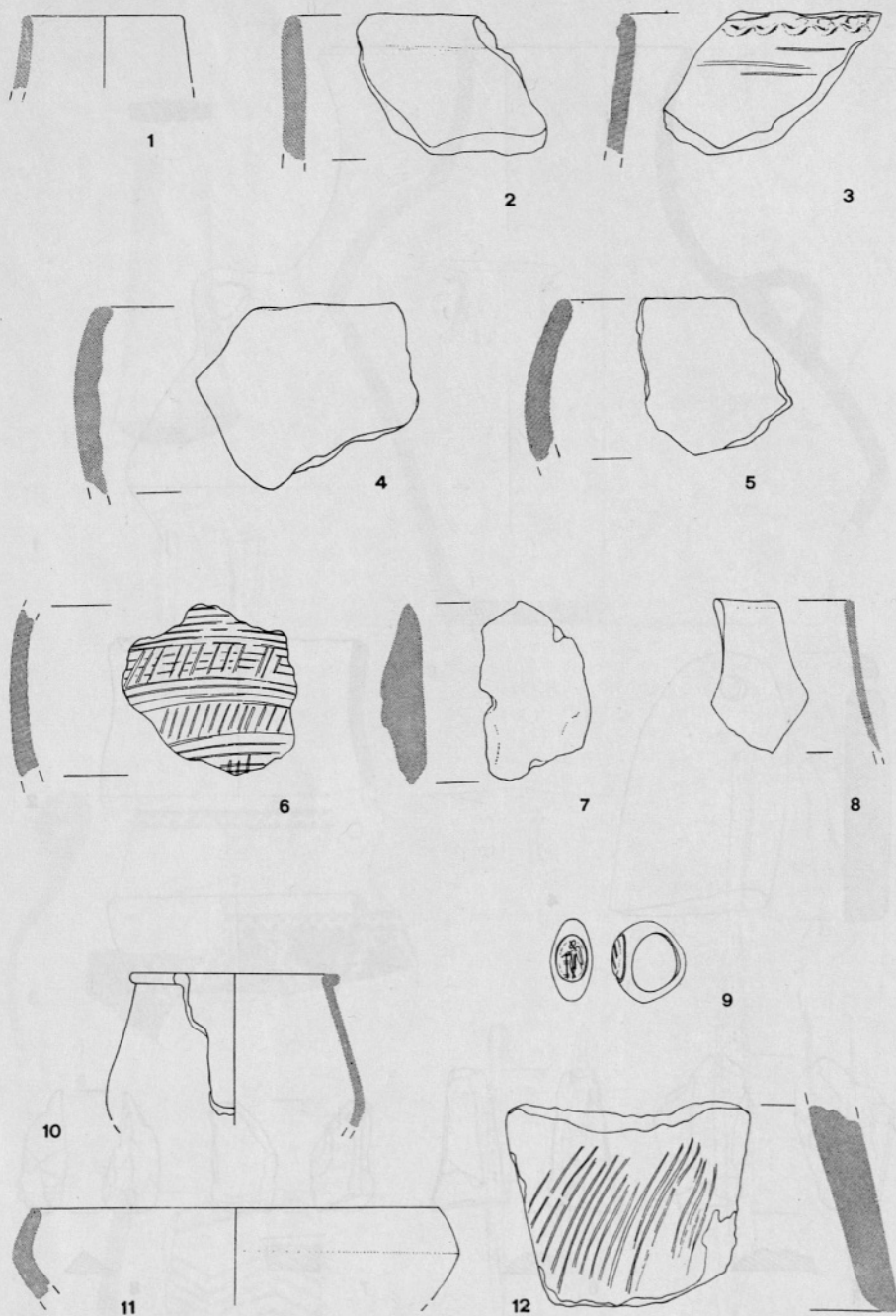

Tab. 1 Levakova jama, eneolitski sloj. 3, 4 = 1/4, ostalo = 1/2. — Levakova jama, äneolithische Schicht

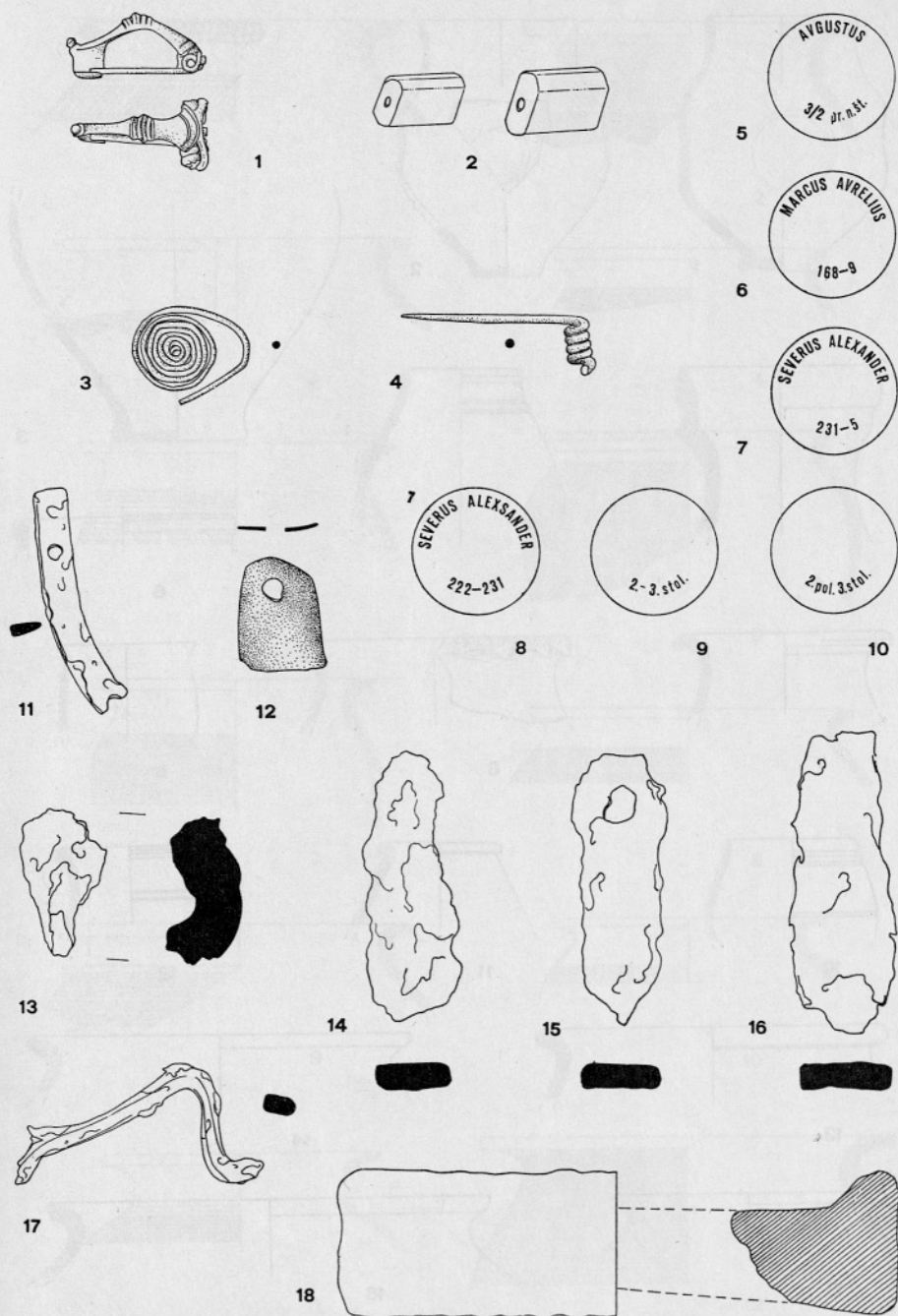

Tab. 2 Levakova jama, eneolitski sloj. 1—3 = 1/4, ostalo = 1/2. — Levakova jama, äneolithische Schicht

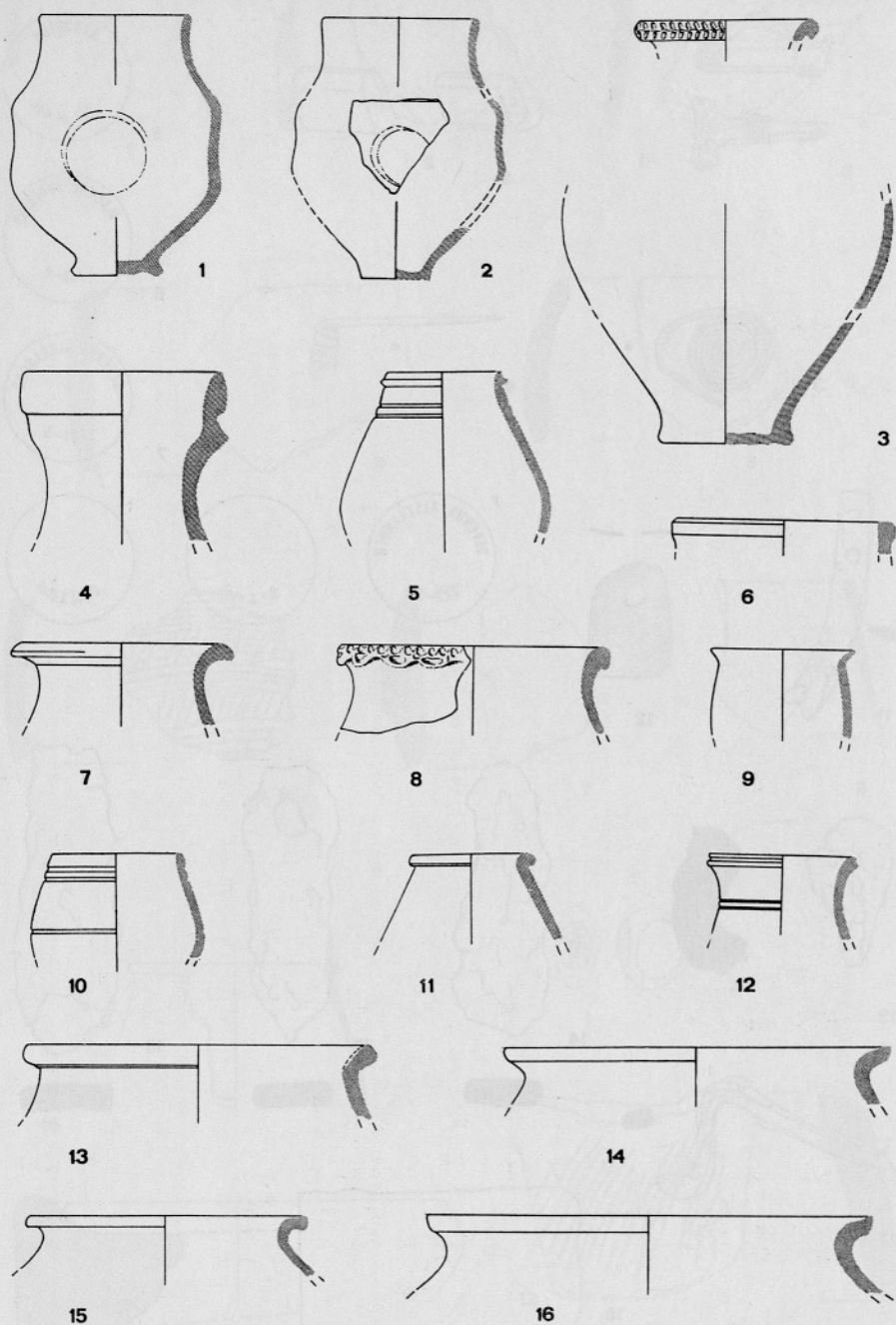

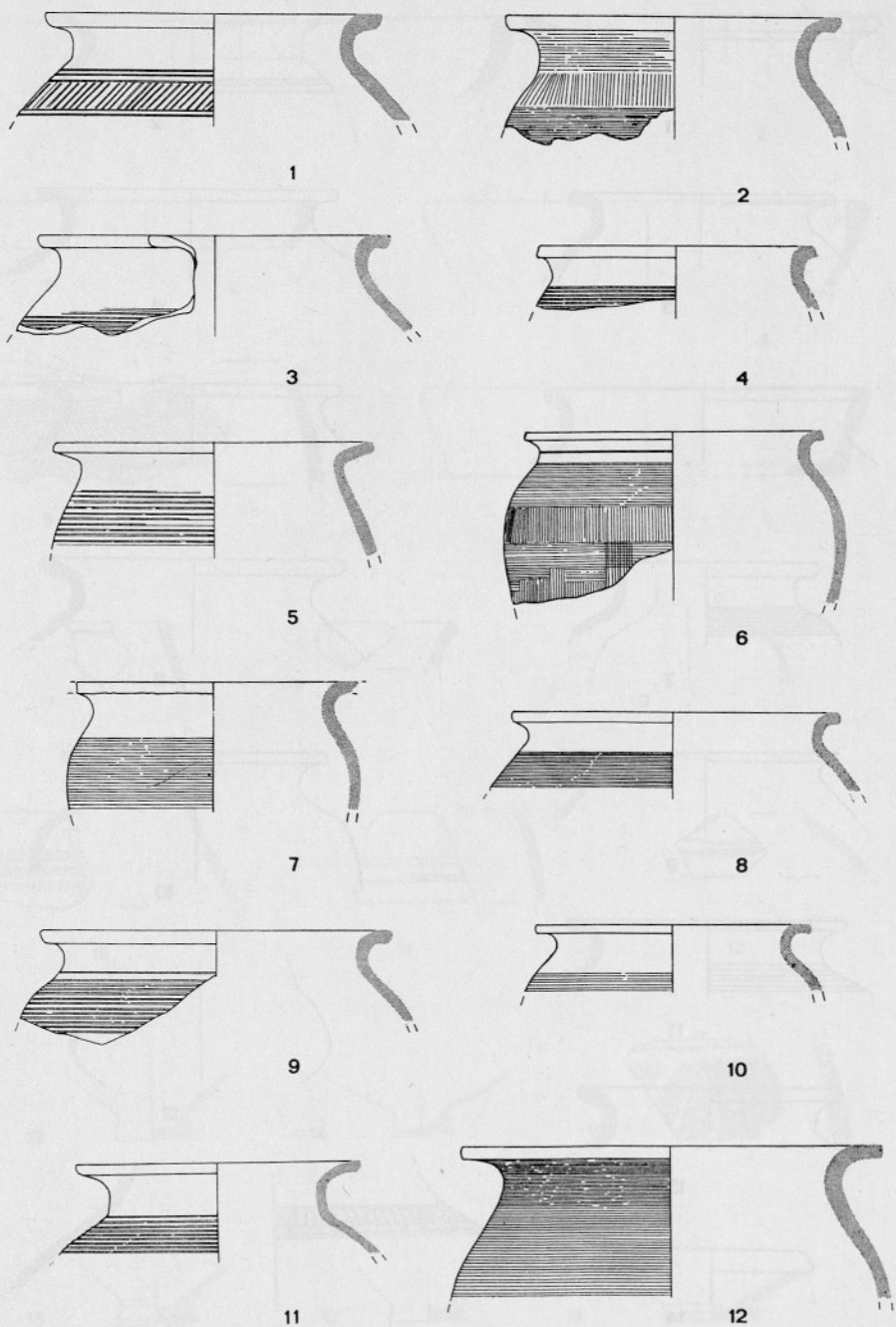
Tab. 3 Levakova jama, eneolitski sloj 1—7 in 11, ostalo antično obdobje. Najdbe 9—12 predstavljajo izbor gradiva, najdenega leta 1973 skupaj s preoblikovano lobanjo. 1, 3, 10, 11 = 1/4, ostalo = 1/2. — Levakova jama, äneolithische Schicht 1—7, das übrige römertzeitlich. Die Funde 9—12 stellen eine Auswahl des Fundgutes dar, das — zusammen mit dem deformierten Schädel — 1973 gefunden wurde.

Tab. 4 Levakova jama, antični sloj. 18 = 1/4, ostalo = 1/2. — Levakova jama, die römzeitliche Schicht

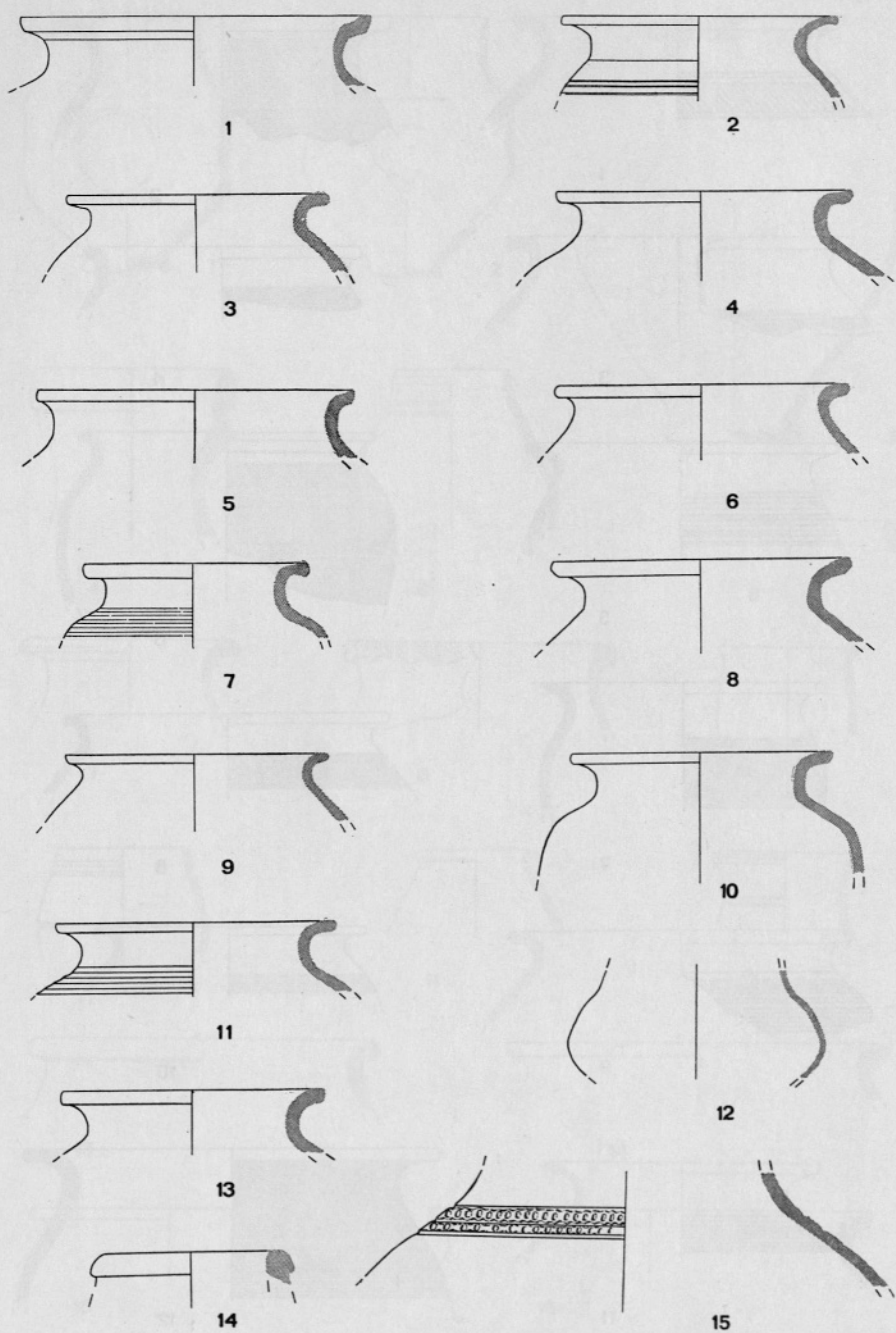

Tab. 5 Levakova jama, antična keramika. Vse = 1/4. — Levakova jama, römerzeitliche Keramik

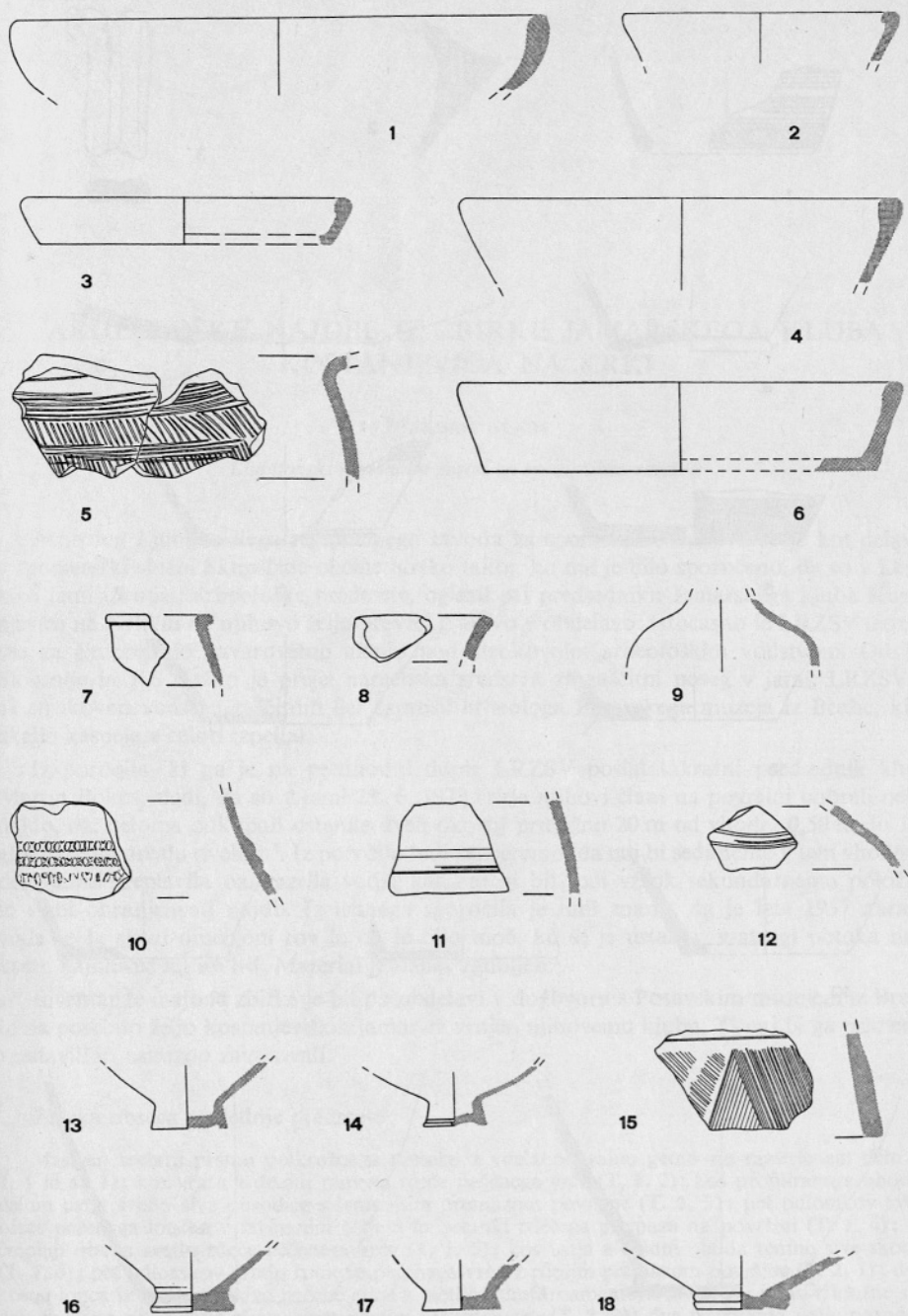

Tab. 6 Levakova jama, antična keramika. Vse = 1/4. — *Levakova jama, römerzeitliche Keramik*

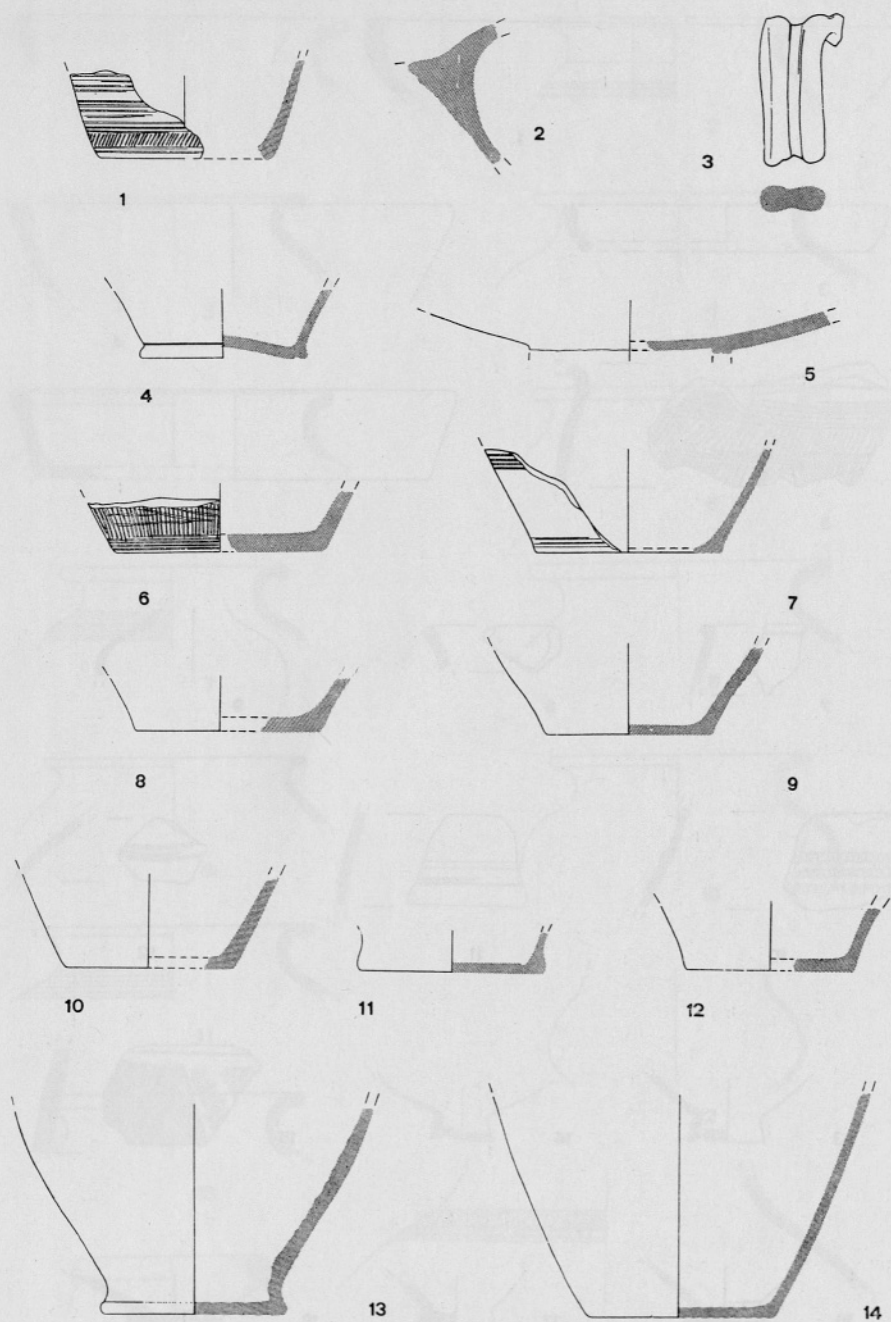

Tab. 7 Levakova jama, antična keramika. Vse = 1/4. — Levakova jama, römzeitliche Keramik

Tab. 8 Levakova jama, antična keramika. Vse = 1/4. — Levakova jama, römerzeitliche Keramik

Tab. 9 Levakova jama, antična keramika. Vse = 1/4. — Levakova jama, römerzeitliche Keramik